

Forfatter: Heiberg, Johan Ludvig

Titel: Nye digte - 1841

Citation: Heiberg, Johan Ludvig: "Nye digte - 1841", i Heiberg, Johan Ludvig: *Nye digte - 1841*, udg. af Klaus P. Mortensen , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, cop. 1990, s. 170. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-heibergjl05val-shoot-idm140194649822352.pdf> (tilgået 23. april 2024)

Anvendt udgave: Nye digte - 1841

Noter

Gudstjeneste. En Foraars-Phantasie

9

prosaisk: nøgternt. - *Tabernaklet*: helligdom, egl. israelitternes transportable helligdom under ørkenvandringen.

10

Pindsedags-Miraklet: hentydning til Ap.G. 2,1-13, hvor den forsamlede menighed fyldtes af Helligånden og begyndte at forkynde på fremmede »Tungemaal«. - *Pan*: oprindeligt hyrdernes gud i gr. mytologi, her: skovens eller naturens gud. - *Skræk*: spiller på den paniske angst, som Pan rejser i dem der møder ham i landskabets eller skovens stilhed og ensomhed. Heiberg strejfer temaet så tidligt som i digtet »Panisk Skræk« fra 1819.

11

husvale: berolige, trøste, lindre. - *hvalte*: hvælvede.

12

Overalt.. : skjult modsætning til Matth. 18,20: »Thi hvor To eller Tre ere forsamlede i mit Navn, der er jeg midt iblandt dem.« - *Hu*: sind. - *Thi hvor...*: Matth. 18,20.

13

hulde: smukke. - *samlet Broderchor*: menighed - *Eremit*: eneboer.

14

det hele faldne Kjøen: den ved syndefaldet faldne menneskeslægt. - *Den gamle Adam*: den Adam som faldt ved syndefaldet; modsætning til den nye Adam, Kristus. - *Vove*: bølge.

15

Dryader: trænymfer i gr. mytologi. - *Najader*: kildenyumfer i gr. mytologi. - *Apollo*: solens gud Apollon i gr. mytologi. - *hans Søster*: jagt- og månegudinden Artemis. - *det helleniske Parnas*: den gr. gudeverden. - *Indra*: krigernes gud i den vediske religion. - *Braman(en)*: indisk offerpræst. - *Sphinx*: vinget fabelvæsen, halvt menneske, halvt dyr; spiller en central rolle i bl.a. den gr. og ægypt. forestillingsverden. Her i betydningen: det gådefulde, uudgrundelige, som ligger til grund for al livsudfoldelse. - *de t Skjønheds-Rige*: Elysium, de saliges øer. - *Hellas*: den antikke gr. kultur.

16

qvalte: her: ufuldkomne, uarticulerede. - *Socrates*: (469-399 f.Kr.) gr. filosof - *Genius*: lat. ånd, hentydning til den daimon (gr. gud) Sokrates angiveligt følte i sit indre. - *Plato*: (427-343 f.Kr.) gr. filosof, elev af Sokrates; for Platon er ideernes, almenbegrebernes verden den egentlige og sande, tingsverdenen kun et skyggespil. - *panisk*: adj. afledt af Pan, jf n.t. s. 10 og nedenfor. - *Mosaismen*: den jødiske religion. - *Spinoza*: (1632-1677) holl., jødisk filosof, panteist. - *Pantheismen*: læren om, at Gud er alt og alt er Gud; her i betydningen naturpanteisme: Gud er i naturen. - *Man troer, at protestantisk ...*: sigter til de religiøse forhold efter reformationen og på Heibergs egen tid, hvor Gud er fjern i modsætning til katolicismen med dens helgen- og Mariadyrkelse.

17

qvæges: oplives. - *Sanct Antons Fest*: kat. helgen, den hellige Antonius fra Ægypten, munkevæsnets indstifter og dyrenes skytshelgen; hans festdag 171 er den 17. jan. - *Profane*: lat. egentlig det, der står foran templet, dvs. det verdslige, det der ligger uden for det helliges område. - *Gestalt*: skikkelse.

18

Troer du ei, den dunkelt længes: englens ord spiller på Paulus' brev til Romerne 8,19-23 om skabningens længsel efter forløsning. - *Sordin*: lyddæmper til musikinstrument. - *Forbud*: forvarsel.

19

Fly Naturen med: forsvind også fra naturen. - *lønlige*: skjulte.

En Sjæl efter Døden. En apocalyptisk Comedie

21

apocalyptisk: af gr. apokalypse: tekst der handler om verdens undergang. Her en komedie, som skildrer tilstanden efter det enkelte menneskes død.

23

Subscription: indsamling, hvor man med sin underskrift tegner sig for et bidrag. - *Liremanden*: lirekassemanden. - *Sligt*: sådan noget. - *fast*: næsten.

24

Paa denne Luxus...: Danmarks store statsgæld i midten af 1830'erne medførte opfordringer i bladene til at spare, f.eks. på lønninger og pensioner, som Heiberg imødegik i »Flyveposten« ved at foreslå optagelse af et nyt statslån. - *Fadaiser*: fr. tåbeligheder. - *raisonnere*: gøre indvendinger. - *Faer*: Sjælen taler ned til Sanct Peder. - *Nøglen*: Matth. 16,19, hvor Jesus giver Simon Peter himmeriges nøgler.

25

min Næstes Gods begjæret: spiller på det 10. bud i 2. Mos. 20,17 og 5. Mos. 5,21.

26

Pensionen: forudsætter at Sjælen har været embedsmand, hvad han imidlertid ikke har.

27

Nazareth: Jesu fødeby. Navnene i det følgende refererer til evangeliernes beretninger om Jesu liv.

29

Stolemager Dessau: leder af en gruppe Amerika-udvandrere, som i 1838 blev udplyndret til søs af Carlister, dvs. tilhængere af Don Carlos, som efter sin broder Ferdinand den 7.s død, forsøgte at erobre magten i Spanien; hans oprørsforsøg endte i nederlag i 1839. - *vist*: bestemt, afgjort.

31

det Reale: undervisningen i realfag. Det voksende borgerskabs behov for praktisk uddannelse gav sig udslag i en kritik af latinskolen. I en artikel i »Flyveposten« 1834, »Symbolik« forsvarede Heiberg den klassiske dannelse, fordi den er det bedste middel til indsigt i tankens udvikling. - *Og dog var Ordet Gud*: Johs. 1,1. - *allegorisk*: billedlig. - *notorisk*: almindeligt kendt.

32

thi Aand og Bogstav ...: 2. Kor. 3,6: »Thi Bogstaven ihjelslaar, men Aanden levendegjør.« cit. eft. den aut. overs. af NT 1819. - *Christi Bud til alle Sjæle*: næstekærlighedsbudet. - *man bør ikke stjæle*: fordrejning af det 8. buds: du må ikke stjæle, 2. Mos. 20,15 og 5. Mos. 5,19. - *Loven*: egl. de 5 Mosebøger, her: Det gamle Testamente i modsætning til *Evangeliet*, Det nye Testamente. - *Pligter har mod Gud, sig selv og Næsten*: spiller på den rationalistiske biskop Balles »Lærebog i den evangelisk-christelige 172 Religion« fra 1791, der fungerede som katekismus i skolerne højt op i 1800-tallet Sjælen husker endnu brokker af den. - *Han er ufattelig*: Det mente Heiberg netop ikke, hvad han bl.a. gav udtryk for i sin anmeldelse af Dr. W.H. Rothes treenighedslære i første nummer af »Perseus«, 1837.

33

Keiseren, hvad der ham tilkom: Luk. 20,25: Så giv da kejseren, hvad kejserens er. *som han dig har forlenet*: som han har givet i din varetægt, *-gaae reject*: dumpe.

34

Eden: Paradis.

36

Aristophanes: (ca. 445-385 f.Kr.) gr. komediedigter. *Elysium*: gr. de saliges øer. - *Philologer*: de lærde kommentatorer af de antikke tekster. - *Gevalt*: vold og magt. - *attisk Salt*: åndfuldt (græsk) vid; attisk af Attika, det landskab Athen ligger i. - *Skyer*: Aristofanes' komedie »Skyerne« fra 423 f.Kr.

38

Syntax: gr. sætningsbygning. - *Som vi kalde her den slette*: hentyder til en teori fremsat af rektor Bloch i 1830'erne om, at udtalen i nygræsk og oldgræsk var den samme. - *lægge Vindpaa*: bestræbe sig på.

39

Hellas: jf n.t.s. 15. - *have migfixeert*: holde mig for nar.

40

classisk: det som hører antikken til. - *Handelsclasse*: egl. handelsklasser fandtes ikke på Heibergs tid, men visse privatskoler tilbød undervisning i bogholderi, varekundskab o.l. - *Homer*: (8-700-tallet f.Kr.) if traditionen digteren af »Iliaden« og »Odysseen«.

41

Ham jeg kjender...: Sjælens kendskab til Sokrates stammer fra Oehlenschlägers drama af samme navn fra 1835, hvor Aristofanes, helt uhistorisk, forelsker sig i Sokrates' datter Daphne og fortryder, at han spottede ham i »Skyerne«. - *Han Giften drak*: Sokrates blev i 399 f.Kr. anklaget for at fordærve ungdommen og for ikke at tro på statens guder og dødsdømt; dommen blev eksekveret ved at han drak skarntydegift.

43

Raketten: københavnsk smudsblad, 1831-33. - *Avind*: misundelse. - *erkjender*: anerkender.

44

Styx: i gr. mytologi en af floderne i underverdenen. - *primer*: vrøvler. - *Riis*: prygl. - *Orlogs-Digter-Stavn*: betydningen usikker; måske en hentydning til det billede Oehlenschläger giver af Aristofanes i »Socrates«. - *Hvor en Kunstner*: billedhuggeren Bertel Thorvaldsen (1768-1844). - *Hvor en Digter uden Mage*: en digter uden lige, her Oehlenschläger (1779-1850). - *Nordens Guders Vogn*: hentydning til Oehlenschlägers »Nordens Guder«, 1819.

45

hiin Stad: København. - *bramme*: prale, *-forblummet*: forblommet, uklar. - *Musæet*: Thorvaldsens museum, som man samlede ind til fra 1837; Heiberg, som gik ind for museet, ømmede sig dog over, at mange af bidragyderne hverken forstod eller interesserede sig for T.s kunst.

46

Trykkefriheds-Selskab: oprettet 1835, udtryk for borgernes vågnende politiske interesse i 1830'erne. Heibergs aversion mod selskabet hænger ihvertfald delvis sammen med, at dets stiftere i sin tid havde afleveret en adresse til kongen om trykkefrihed uden at bede Heiberg om at være 173 medunderskriver. - *Folkebladet*: »Dansk Folkeblad«, udg. af Trykkefrihedsselskabet 1835-48. - *Anonymt*: if Trykkefrihedsforordningen af 27. September 1799 var det ulovligt at udgive anonyme skrifter, men når det drejede sig om bidrag i aviser o.l., var det redaktøren, som heftede juridisk.

47

Supplicanten: ansøgeren. - *pukker*: holder. - *Grobian*: grov person. - *Nepotisme*: begunstiging af slægtninge ved embedsbesættelser; problemet var blevet rejst af overlærer Johs. Hage i »Kjøbenhavnsposten« i 1835. - *Douceur*: dusør, bestikkelse. - *Intet give vil paa Haanden*: ikke betale bestikkelse.

48

Baadsmand: hentydning til forestillingen i gr. mytologi om, at sjælene må betale færgemanden Karon en obol for at blive sejlet over Styx. - *fore*: fodre. - *Toldbodhund*: hentydning både til hunden Kerberos, som vogter indgangen til det gr. helvede Hades, og til en aktual episode, hvor vagthundene på Toldboden havde bidt en ung pige ihjel. - *ganske vist*: helt afgjort. - *mac'adamsk Chaussee*: en bred kørevej, anlagt efter den skotske ingeniør Mac Adams (d. 1836) metode, hvor vejen belægges med en blanding af grus og skærver, den såkaldte macadamisering. - *Pas*: når man rejste mellem landsdelene, måtte man have et pas. - *Mephistopheles*: djævelen; navnet optræder første gang i 1500-tallet i den folkelige tradition. - *Serviteur*: fr. tjener; høfligheds- og ærbødighedsudtryk.

49

alert: parat. - *vise sin Hæl*: gå sin vej. - *rørende*: medlidende, -*frister*: sætter på prøve.

50

Det er mageligt nok...: Mephistopheles' monolog er en ironisk karakteristik af Heibergs samtid og dens manglende sans for idéen, der gør alt forskelsløst - til den slette uendelighed (jf efterskriften). - *Sind*: sindelag. - *Betingelsen*: det at være betinget af fortiden, historien. - *Moment*: øjeblik. - *præsent*: nærværende, nyt. - *discret*: uden forbindelse med noget andet. - *Continuitet*: sammenhæng. - *Anapæst*: to trykløse stavelser efterfulgt af en trykstærk som f.eks. i sjælens egen replik.

52

Prius: lat. forudgående. - *Klubben*: siden 1700-tallets slutning havde København haft et rigt borgerligt klubliv. - *L'Hombre*: kortspil.

53

Næsen spidset paa: sat næsen op efter. - *Kjøbenhavnsposten*: (1827-59) liberalt blad, Heibergs ærkerival; angreb i januar 1840 Heiberg og Martensens hegelianisme. - *Adresavis*: »Kgl. aleene privilegerede Kjøbenhavns Adresse-Contoires Efterretninger« (1759-1909); annonceblad, men med bekendtgørelser, hofnyheder, mindedigte og fra 1840 også politiske artikler.

54

den blev til Intet: hentyder til, at »Adresseavisen«, som tidligere havde været en af de mindste aviser, i 1838 fik et nyt format, der gjorde den til en af de største. - *tintet*: befængt med tinter, dvs. bændelorm på et tidligt udviklingstrin. - *Asylprojecter og Vandprojecter*: to af »Adresseavisen«s mærkesager. - *Bedemandsstil*: svulstig måde at tale på; spiller på Holbergs komedie »Den Stundesløse«, hvor udtrykket bruges i 3. akt 4. scene. - *Contorets Vægter*: redaktøren af »Kjøbenhavns Adresse-Comptoir«, der 174 udgav »Adresseavisen«. - *Forslag*: her: tidsfordriv. - *Maskepi*: her: letfærdig omgang med sandheden, intriger, bagtalelse. - *Sibbern, F.C.*: (1785-1872) forfatter og professor i filosofi ved Kbh.s Universitet (1818-68); udgav i 1819 »Om Elskov eller Kjærlighed mellem Mand og Qvinde«; skrev 1838 en afhandling om Hegel, hvori Heiberg kaldes en dilettant i filosofien. - *Contemplation og Ironie*: S. skrev i 1828 en ironisk artikel om englændernes togt til Kbh. i 1807, som man imidlertid tog for at være alvor. S. måtte derfor offentligt erklære: »Det turde vel hænde, at jeg oftere brugte Ironien. Jeg vil da om slige Ting herefter sætte: Contemplation, saa forstaae Publikum og jeg hinanden«. - *Contemplation*: lat. selvfordybelse, grubien. - *Dagen*: (1803-43) stærkt konservativ avis. - *slet Redaction*: i juli 1840 meddelte »Dagen«s redaktør, at han ikke var ansvarlig for de indrykkede artikler. - *Rostocks Person*: »Dagen«s udgiver og forlægger. - *nidsk*: misundelig, onskabsfuld. - *i syv Redacteurs Tid*: »Dagen« havde fra 1835-40 7 redaktører. - *hans Elev*: candjur. H.J. Trojel, som i 1840 langede voldsomt ud efter de liberale i »Dagen«.

55

Den Frisindede: yderligtgående liberal avis (1835-46). - *Reflexion*: eftertanke. - *Fædrelandet*: de liberales vigtigste organ; ugeblad 1834-39, herefter dagblad til 1882, hvor det gik ind. - *Rosenhoff*: redaktør af »Den Frisindede«. - *Siesby*: skomager Gottlieb S., som 1840-41 udgav »Folkevennen, en Tidende for Borgere og Borgerligsindede«; her kunne abonnenterne verderlagsfrit indrykke annoncer.

56

anticiperer: foregriber; Sibbern havde klandret Heiberg for ikke at stove ordet korrekt: antecipere. - *gefaller*: behager. - *Postforsendelses-Ret*: som helhed fik kun de regeringsvenlige aviser tilladelse til at benytte brevposten. Resten var henvist til den meget dyre pakkepost i gang ugentlig. - *Danserinder og Heste*: udfald mod publikums smag for det bastante, håndgribelige; for Heiberg var dansen en af de underordnede kunstarter. - *Hofparket*: fripladser på 1. parket; Heiberg ønskede dem afskaffet.

57

Mulatten og Maurerpigen: skuespil af H.C. Andersen, opført 1. gang i henholdsvis febr. og dec. 1840. H.C.A. ragede uklar med Heibergs, da han forsøgte at overtale fru til at spille hovedrollen i »Maurerpigen«. - *erkjendt*: H.C.A. brugte ordet i betydningen: anerkendt. - *Skaane*: studenterne i Lund hylkede i april 1840 H.C.A. for »Mulatten«. - *Hundsrück, Swinemünde*: nordtyske lokaliteter; spiller desuden på henholdsvis hund og ryg, svin og mund. - *Constantinopel*: H.C.A. rejste i slutningen af 1840 sydpå mod Italien, Grækenland og Konstantinopel. - *Seraillet*: sultanens harem. - *det orientalske Spørgsmaals Tegn*: det orientalske spørgsmål var atter blevet aktuelt med krigen mellem Tyrkiet og Ægypten i 1839. Spiller måske også på H.C.A.S højde og kropsholdning. - *Stor-Eunuken*: en eunuk er en kastrat, der fungerer som tjener eller vagt i harem. - *Inferieureme*: de underordnede, undersåtterne.

58

af Hovedløse ...: i Holbergs »Niels Kliim« findes et land, hvis indbyggere er hovedløse; de bruges bl.a. til pedeller. - *Direction af Aandløse*: universitets direktion var under stærk kritik i slutningen af 1830'erne. - *lærde*¹⁷⁵*Societeter*: lærde selskaber. - *balsamere*: konservere (et lig). - *Hvor man ... Skole*: stående vending fra tidens debat om realundervisningen.

59

gemeenlig: som regel. - *Musernes Elv*: Muserne, som opr. er kildegudinder, er de 9 gudinder for kunst og videnskab i gr. mytologi.

60

billigt: rimeligt. - *Jesuitisme*: skinhellig moral, hvor målet helliger midlet. Jesuiterne: munkeorden, oprettet af den katolske kirke i forbindelse med modreformationen. - *Etcetera*: lat. osv.

61

capabelt: i stand til. - *Sphære*: virkekreds. - *I Pantheisme ..* :jf skildringen af panteismens fejltagelse i »Gudstjeneste«. - *forqvakler*: ødelægger. - *Luttring i Flamme*: renselse i skærsilden. - *væv e*: vrøvle.

62

Lod: skæbne. - *Qvad*: digt.

63

Inconsequens: selvmods sigelse.

64

Zone: lokalitet. - *sig skikke*: opføre sig.

67

Et Navn er en Lyd: skjult citat fra Goethes »Faust« I, hvor Faust siger til Grete (Margarete) i vers 3456-57: »Følelsen er alt, Navnet kun en Klang, en Røg, der ligger som Taage om Himmelgløden.« Se i øvrigt n.t. s. 70.

68

det rette Sving: tingenes egentlige beskaffenhed, sammenhæng. - *Lyder*: fejl. - *Skjelmer*: slyngler. - *helmer*: giver op.

69

det Reale: den materielle Virkelighed - *smidsker til*: indynder sig hos. - *Fjante*: fjols.

70

min sorte Kappe, Som Doctor Faust...: egl. Dr. Joh.F., tysk alkymist fra o. 1490-1539, som if folkelig tradition indgik en pagt med djævelen; forlæg for Goethes »Faust« I-II (1808-32). Sammen med Hertz oversatte Heiberg et brudstykke af I. del i 1832. Her sigtes der til det sted i »Faust« I, hvor Mefisto siger til Faust (vers 2065-66) i Heibergs oversættelse: »Vi brede Kappen ud; det er saa nemt;/ Mig synes den Befordring er den bedste«. »Poetiske Skr.« bd. XI, 1862 s. 30.

71

Skuespilleren: formodentlig sigtes der til Heibergs samtidige, skuespilleren N.P. Nielsen, som H. havde et

gammelt udestående med - *Aske*: dødelige. - *røde Placater*: angiver at forestillingen er aflyst.

72

Collegium: ministerialkontor. - *Resolutionen*: beslutningen. - *Jupiter*: faderguden i rom. mytologi; modsvarer gr. Zeus. - *Mahomed*: profeten Muhammed, islams grundlægger. - *Brama*: skaberguden i hinduismen.

73

Nathan den Vise: den tolerante hovedperson i den tyske digter Lessings skuespil »Nathan der Weise«, 1779, hvor den kristne, jødiske og islamiske tro ses som ligeberettigede.

74

notabene: lat. vel at mærke.

75

Piller: stiklerier. - *Visker*: lussing. - *jeg er uforbederlig*: jeg kan ikke blive bedre. - *Recensenter*: anmeldere, kritikere. - *Skrupel*: tvivl, betænkelighed - *Subject*: lat. emne eller person. - *gaaer ... reject*: bliver forkastet, dumper. - *Tort*: skade.

76

Petrus: lat. form af Peter, egl. sten, klippe. - *forskyldte*: være skyld i. - *Instrument*: jf Mephistopheles' ord om digteren i 3. akt s. 60 f. - *Fusker*: diletant, 176 én der ikke kan sit håndværk. - *Spiller*: den som spillede på mig. - *Applaus*: bifald

77

vante Bræder: de skrå brædder, scenen. - *cabalere*: lave intriger.

78

Vind: indholdsløst karrieremageri. - *Souffleur*: sufflør; den der hvisker replikkerne til skuespillerne fra sufflørkassen forrest på scenegulvet, hvis de går i stå. - *Du klingende Bjælde*: 1. Kor. 13,1: »Taler jeg med Menneskers og Engles Tungemaal, men havde ikke Kjærlighed, da var jeg et lydende Malm eller en klingende Bjælde«. - *hede Qvalm*: kvælende hede.

79

Pactum: lat. pagt, aftale.

80

men da Forord ingen Trætte brød: ordsproget: forord bryder ingen trætte, som her kan omskrives således: men da en aftale ikke afværger strid. - *paa Tour*: på skift. - *Møien*: besværet. - *Klinte*: giftig ukrudtsplante; symbol på dem som ikke vil blive frelst i lignelsen fra Matth. 13,25 ff. - *almindelig Værnepligt*: et liberalt programpunkt; v. havde hidtil kun omfattet bønderne; i 1840 nedsatte man en kommission som skulle overveje indførelsen af a. v. - *Brandskat*: obligatorisk brandforsikring.

81

Med: formål. - *Danaidernes store Kar*: gr. mytologi; Danaiderne var Kong Danaos' 50 døtre, som på én nær alle dræbte deres ægtemænd i brudesengen og som straf skulle fylde et bundløst kar i underverdenen med vand. - *Bødker*: en som laver tønder og kar. - *maged*: virkede. - *Sjouer*: løsarbejder; ikke brugt nedsættende. - *Licentiater*: lat; akademisk titel. - *Belletrister*: fr. skønånder, litterater.

82

Dont: gerning, arbejde. - *Nytte*: egennytte.

83

concurrere: lat. samarbejde, egl. løbe sammen.

De Nygifte. En Romance-Cyclus

85

Romance-Cyclus: kreds af romancer; romancen er en kort, episk digtform med lyriske elementer.

87

Viv: hustru. - *Leilighed*: bolig.

88

Ved: træ, brænde. - *tarveligt Bord*: beskedent måltid.

89

vederqvæge: forfriske. - *Skrud*: (fest)dragt.

90

Styrteflod: styrtregn. - *tændte Hymens Flammer*: tændte offerilden for kærlighedens gud, dvs. viet; gr. Hymen er egl. d. kultiske bryllupsråb og navnet på bryllupsguden.

91

fixeert: narret. - *geneert*: generende.

92

Vildbrad: vildtsteg.

93

Kummer: sorg.

94

Knøs: ung fyr. - *Forst-Elev*: skovbrugselev.

96

Trosset: skaren af venner og slægtninge. - *Slampamper*: ty. sviren, her: frådseri.

97

hover: huer, behager.

99

flyer: undviger, holder sig borte.

177

100

Attraa: længsel, begær. - *lader ... viger*: bydeform: lad ... vig. - *Raa*: rådyrhun.

104

skrækker: skræmmer, gør bange.

106

Qvide:sorg.

107

Baade:gavn.

109

Slutteren: bødlen.

113

Byfogden: varetog på kongens vegne politimæssige og andre administrative opgaver.

114

skrive: registrere. - *rørlige Sager*: løsøre, dvs. flytbare enkeltgenstande. - *skyldige Tjener*: høflighedsfrase, svarer til serviteur jf n.t. s. 48.

115

oppebie: afvente.

118

See, Tiden: kordrengene synger en tillempet version af den gamle begravelsessalme fra 1686: »Hvo veed, hvor nær mig er min Ende,/ See, Tiden meget hastig gaaer;/ Hvor let og snart kan det sig hænde,/ At jeg mit Vandre-Budskab faaer!«

121

Braad: brod. - *denne skinnende Slange*: hendes hånd eller arm?; spiller måske på slangen som symbol for synden og kvinden. - *Dispyt*: diskussion.

Protestantismen i Naturen. En Mysterie

123

Mysterie: gr.; kult forbeholdt de indviede.

126

Huldt: smukt.

130

Ved Lyset: hentydning til Kristus, som i evangelierne forbindes med lyset, tydeligst i Johs. 8,12: »Jeg er Verdens Lys«.

Reformationskantaten

Kommenterende resumé af Erik Dal

I: Reformationens lære afklarede for 300 år siden menneskets blik og tanke, som dermed vendte tilbage til den sande gud. II: Sandhedens stjerne lyste ved Jesu fødsel over Bethlehem, på reformationstiden derimod inde i mennesket selv. III: Men det er ikke nok! Budskabet skal spredes. Martin Luther opbrænder i 1520 den pavelige bulle, der stempler ham som kætter - et modstykke til, at den katolske kirke i 1415 dømte og brændte den böhmiske reformator Johan Hus. (Hans navn begynder Gås, og efter sagnet sagde han på bålet, at nu omkom gåsen, men efter ham skulle der komme en *svane*, som man ikke ville få dræbt). IV: Med

klostervæsenet ophæves ægteskabsforbudet for kirkens tjenere, og Luther selv ægter i 1526 den tidligere nonne Catharina af Bora. Vielsen er en både juridisk og religiøs pagt. V: Sandhedens stjerne fra Jesu fødsel skal lyse over hele verden. VI: Kurfyrst Frederik den Vise af Sachsen skjulte i et års tid Luther på klippeborgen Wartburg i Thüringen. Her oversatte han Det ny Testamente på tysk, banebrydende for tyske og andre 178 lutherske oversættelser (udk. 1522). VII: Røret bliver ikke blot kirkeligt, men fører til krig (i Tyskland bondekrigene, i Danmark Grevens Fejde, der ender med reformationens indførelse ved den sejrende Christian III 1536). VIII: Sandhedens stjerne lyser nu også over Danmark, kirkespirene peger mod den, og Bibelen oversættes også på dansk. (Ny Testamente tidligst 1524, Christian III's Bibel 1550). IX: I lyset heraf gennem 300 år lyder Luthers kærnesalme Vor Gud han er så fast en borg.

Musikken: Satsernes besætning er her tilføjet i teksten. Der medvirker en tenor og en bas, i VII desuden en baryton, samt mandskor og klaver. Klaversatsen blev senere instrumenteret for symfoniorkester af Henrik Rung og for strygeorkester af Otto Malling. Tensorsoloen II og især bassoloen VI har haft selvstændig udbredelse igennem udgaver af Weyses sange, senere bl.a. igennem den i første halvdel af vort århundrede meget skattede Danmarks Melodibog. Den markante melodi til VIII, terzet med koromkvæd, optog C. Hostrup 1846 i vaudevillen En Spurv i Tranedans med den ny tekst Ensom og mørk og snæver er vor bolig. Den har hørt til studentervisernes kærne, og melodien klinger med også i universitetskantater fra 1930'erne. - Den oprindelige melodi til Vor Gud han er så fast en borg, der gentagne gange har været indkomponeret i nyere kunstmusik, er ikke indkomponeret i Weyses kantatemusik.

Værket er indsunget i 1974 af Studenter-Sangforeningen (Akademisk festmusik I, SFS I, med udførlig note af Jens Louis Petersen), der i 1869 blev officielt kor ved årsfesten.